

Для посилання:

Крутій К. А.

Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Зима-біло-сніжка / К. А. Крутій, І. Б. Стеценко. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2017. — 124 с. : вкл. + DVD-диск. — Бібліогр.: в кінці розділів. – С.6-17.

Частина 1.

Що таке природничо-наукова освіта дошкільників?

Інтерес до пізнання реального світу — найбільш значущий у дитячому розвитку

Пріоритетні форми презентації пізнавальної інформації за програмою

Види діяльності дітей упродовж дня

Концептуальні засади природничо-наукової освіти дошкільників

(К. Крутій)

Що таке природничо-наукова освіта дошкільників?

Суттєвим аспектом гуманітаризації змісту дошкільної освіти, на наш погляд, є спрямування його на формування в дітей світоглядних і наукових уявлень про себе як об'єкт природи, на формування почуття особистої відповідальності за майбутнє світу, яке ґрунтується на знанні законів природи, необхідності рахуватися з ними і використовувати у практичній діяльності.

Проте, зауважимо, що нехтування віковими особливостями дошкільників щодо сприймання елементарних наукових фактів може призвести до негативних наслідків.

Нагадаємо, що елементарні уявлення про час, простір, приналежність до своєї сім'ї, культури закладаються ще в ранньому та молодшому дошкільному віці, але тільки в старшому дошкільному віці діти починають виявляти інтерес до географії, історичних подій та особистостей, відбивають свої знання в іграх — будують схеми міст, плани-карти тощо, атласи та мапи викликають особливу цікавість. Дошкільники саме цього віку виявляють бажання чути енциклопедичну інформацію.

Отже, усвідомлення невіддільності свого існування від життя Всесвіту спонукає дитину дошкільного віку цікавитися питаннями мікро-, макро- і мезосоціуму.

Освіта — це не обмежений ніякими межами процес, який триває впродовж життя. Тому й відповідна робота з дітьми має відбуватися

не тільки заняттях, а й ненав'язливо та дотепно під час освітніх ситуацій, прогулянок, екскурсій, походів, повсякденної діяльності тощо.

Природничо-наукова освіта дошкільників має здійснюватися як оволодіння різноманітними знаннями і головне — способами пізнавальної діяльності.

Саме ці проблеми мають знайти своє відбиття у змісті основ знань природничих наук, які пропонуються дітям дошкільного віку **за програмою “Дитина в дошкільні роки” та програмою “STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт” (формування інженерної культури мислення в дошкільників).**

Згідно з новою редакцією Закону України “Про освіту”, внесено відповідні зміни до Закону України “Про дошкільну освіту”. В п.п. 4 статті 4 “Дошкільна освіта. Базові етапи становлення особистості дитини” подано таку вікову періодизацію: “немовлята (до одного року); ранній вік (від одного до трьох років); передшкільний вік (від трьох до шести (семи) років); молодший дошкільний вік (від трьох до чотирьох років); середній дошкільний вік (від чотирьох до п'яти років); старший дошкільний вік (від п'яти до шести (семи) років)”.

Отже, у плануванні та методичних рекомендаціях ми користуємось положеннями ЗУ “Про дошкільну освіту” щодо саме такої вікової періодизації.

У дидактиці дошкільної освіти існує два протилежних основних погляди щодо формування в дітей дошкільного віку уявлень про довкілля. Вони найбільшою мірою набувають гострого звучання щодо підготовки дітей до школи та наступності в плануванні освітнього процесу цього вікового періоду, а саме:

1) *“предметний”, або “об’єктний”, принцип* (“Програма виховання і навчання дітей в дитячому садку”, 1938 р.), відповідно до якого діти дошкільного віку можуть засвоювати тільки уявлення про окремо взяті предмети (об’єкти) навколишнього середовища, але вибудовувати взаємозв’язки між ними не можуть;

2) *принцип системності знань* (Н. Гавриш, К. Крутій та ін.) полягає в: умінні дітей дошкільного віку встановлювати та вибудовувати причинно-наслідкові зв’язки; здатності опановувати системними знаннями про явища і предмети довкілля в їхньому взаємозв’язку, взаємопроникненні та взаєминах (роботи Л. Виготського, в тому числі про механізм їхнього отримання — перехід від “зони найближчого розвитку” в “зону актуального розвитку”). На цьому принципі ґрунтується сучасний науково-дослідницький напрям, що спирається на дослідження і формування системності знань у дошкільників.

Останній принцип можна визначити як:

а) систематизацію знань, яка передбачає об'єднання предметів за групами відповідно до характерної для них (істотної, визначальної, явної, візуально фіксованої) ознаки (колір, форма, величина, використання — “предмети побуту” тощо);

б) побудову системних знань, що полягає в розкритті різноманіття сторін пізнаваного, досліджуваного об'єкта або предмета, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між ними, усвідомлення закономірностей.

Зазначимо, що існування цих двох точок зору на навчання дитини дошкільного віку (“об'єктного” принципу, принципу системності знань) обумовлено тим, що є абсолютно різні погляди на рівень розумового розвитку дитини: 1) у працях Ф. Фрєбеля та М. Монтесорі відзначається здатність дітей пізнавати тільки зовнішні, явні, наочні властивості предметів і явищ; 2) у дослідженнях Л. Венгера, А. Усової, М. Подд'якова та інших ідеться про можливість засвоювати уявлення про загальні взаємозв'язки, які лежать в основі багатьох явищ природи, соціального життя, а також опановувати способами аналізу й рішення різноманітних завдань.

Для успішної реалізації наступності та перспективності в природничо-науковій освіті дітей необхідно:

- створювати умови для розвитку пізнавального інтересу до різних галузей наукового знання і довкілля, поступово перетворюючи його в потребу пізнавати нове;
- спонукати розвиватися творчо, чому сприятиме введення елементів проблемності в освітній процес, включення пошукових та дослідницьких видів діяльності, завдань на активізацію дитячої уяви і мислення;
- сприяти ситуаціям успіху, підтриманню та збереженню психічного і психологічного здоров'я дітей;
- вибудовувати освітній процес на засадах інтеграції, ураховуючи життєвий досвід, уявлення дітей, який буде відповідати їхнім віковим особливостям.

Відповідно до сучасних досліджень у галузі педагогіки головною проблемою дошкільної освіти є втрата жвавості й відсутність інтересу дітей до процесу пізнання.

Отже, необхідно вибудувати освітній процес в закладі дошкільної освіти так, щоб розвивались та реалізовувались пізнавальні можливості дошкільника, а взаємодію з дитиною необхідно спрямувати на формування пізнавального інтересу, пізнавальної самостійності й ініціативності. *Головними критеріями в цьому випадку будуть новизна, незвичність, несподіванка, невідповідність колишнім уявленням.*

Інтерес до пізнання реального світу — найбільш значущий у дитячому розвитку

В основі як пізнавального, так і загального психічного розвитку дітей дошкільного віку лежить потреба в нових враженнях і знаннях. Інтерес до пізнання реального світу — один із провідних та основоположних, найбільш значущий у дитячому розвитку.

Ґрунтом розвитку пізнавальних здібностей кожної дитини виступає сукупність сенсорних, інтелектуальних і творчих здібностей (Л. Венгер).

Пізнавальний розвиток передбачає пізнавальну активність дошкільника.

У дошкільному віці **пізнавальний розвиток** — це складне комплексне поняття, яке охоплює розвиток пізнавальних процесів, таких як: увага, сприйняття, пам'ять, мислення, уяву, які становлять собою різні форми орієнтації дитини в довкіллі, регулюють її діяльність. Відомо, що діти старшого дошкільного віку помітно частіше проявляють ініціативу в процесі перетворювальної діяльності. Цей віковий період важливий для розвитку **пізнавальної потреби дитини**, яка знаходить вираження у формі пошукової, дослідницької активності, спрямованої на виявлення нового. Тому переважають запитання: “Чому?”, “Навіщо?”, “Як?”. Усе частіше діти не тільки запитують, а й намагаються самостійно знайти відповідь, використовуючи свій власний, хоч і незначний, досвід для пояснення незрозумілого, а часом навіть здатні провести “експеримент”.

Підвалинами пізнавальної діяльності є пізнавальна активність та пізнавальна самостійність дошкільника.

Пізнавальна активність — це ініціативне, дійове ставлення дитини до навчальної діяльності, виявлення нею інтересу, самостійності в мисленні, а також енергійності й наполегливості у виконанні пізнавальних завдань. Під активізацією пізнавальної діяльності розуміється керівництво педагогом розвитком пізнавальної активності кожної дитини.

Пізнавальну активність насамперед треба розглядати як наслідок виявлення пізнавального інтересу, хоча ці поняття не тотожні, бо серед навчального матеріалу завжди є такий, що безпосереднього інтересу не викликає, проте активізувати його вивчення теж необхідно. Подібне співвідношення характерне і для понять “активність” та “самостійність”. Вони, як і попередні, близькі одне до одного.

Аналогічне взаємовідношення властиве і поняттям “пізнавальна активність” та “вольові зусилля”. Активність у ході набуття знань

сприяє їхньому кращому засвоєнню і застосуванню на практиці, розвитку розумових здібностей дітей, формуванню наукових переконань, які є основою сприйняття довкілля.

Залежно від значення та основної ролі, яку відіграє активність у навчанні, виокремлюють такі види пізнавальної активності: *перцептивно-мнемічну, наочно-практичну, операційно-дійову, творчо-пізнавальну, мотиваційну.*

- *Перцептивно-мнемічна активність* — це головним чином активність сприймання і запам'ятовування знань. Звичайно, у “живому” процесі засвоєння знань сприймання нерозривно пов'язане з осмислюванням, проте в навчанні можливі ситуації, в яких сприймання та запам'ятовування виступає на перший план.
- *Наочно-практична активність* є різновидом перцептивно-мнемічної активності. Вона виявляється у процесі сприймання наочних посібників і практичних дій із предметами вивчення. Мобілізації уваги дітей, їхнього інтересу до матеріалу, а також міцності запам'ятовування сприяє наочно-дійова методика вивчення окремих тем, розділів, *можливість їхньої інтеграції (інтегровані заняття, інтегровані тематичні тижні або дні тощо).*
- Вагому роль відіграє у процесі навчання *операційно-дійова активність*, яка пов'язана з виконанням дітьми різних розумових дій у внутрішньому плані. Значення цих дій чітко визначено в теорії поетапного формування знань у дітей (П. Гальперін, Н. Талізін). Доведено, що водночас зі знаннями дітям необхідно засвоїти деякі способи розумової діяльності, тобто правила чи рекомендації щодо виконання певних розумових дій. Це сприятиме активізації самостійної пізнавальної діяльності. Раціональні прийоми мають неабияке значення у формуванні інтелектуальних умінь і навичок. Окреслимо ці *прийоми*: встановлення причинних зв'язків; формування уявлень, понять; способи розгляду предметів із різних точок зору; розчленована абстракція. До них належать також логічні прийоми аналізу і синтезу, узагальнення, порівняння, класифікації, конкретизації, систематизації тощо.
- *Творчо-пізнавальна активність* насамперед передбачає розвиток творчої діяльності. На думку психологів та дидактиків, вона полягає в самостійному перенесенні знань, умінь і навичок дитиною в нові ситуації, у

вишукуванні в навчальному матеріалі проблеми, нової функції об'єктів та їхньої структури, у комбінації вже відомих способів і в пошуках нових прийомів рішення пізнавальних завдань.

Аналіз досвіду застосування проблемності в навчанні дає змогу виділити кілька його видів залежно від ступеня самостійності дошкільника в ньому.

Створення проблемної освітньої ситуації, яку за допомогою наявних знань, умінь дитина вирішити не може, надає можливість педагогу “розбудити” мозок дитини, змусити “переворухити” свій досвід, установити зв'язки, оволодіти новими знаннями, вміннями тощо. Дорослий повинен керувати розумовим пошуком, здійснювати допомогу в формі вказівок, пояснень, запитань. *Пізнавальна діяльність дітей може супроводжуватися евристичною бесідою, під час якої педагог пропонує запитання, що спонукають порівнювати, зіставляти окремі факти, робити умовиводи* (Н. Гавриш, К. Крутій).

Проблемно-пошукова самостійна діяльність. Тут самостійність дітей у виконанні проблемного завдання ще більша: вони самостійно вирішують пізнавальну проблему, сформульовану педагогом перед початком вивчення нового матеріалу.

Проблемне дослідження. Діти самі знаходять у запропонованому матеріалі проблемне завдання і самостійно вирішують його. Цього рівня проблемного навчання можуть досягти лише діти старшого дошкільного віку, які систематично опрацьовували проблемні завдання під керівництвом учителя логіки або вихователя. Однак проблемності в навчанні не потрібно надавати якогось універсального значення. Вона є лише одним із важливих засобів піднесення ефективності навчання дітей, частиною його цілісної системи.

Ці види проблемного навчання формують прийоми творчого вирішення освітніх завдань, привчають дітей до вольових зусиль і послідовності у процесі їхнього виконання. Отже, проблемність у навчанні найбільш повно відповідає меті розвитку пізнавальних здібностей кожного вихованця закладу дошкільної освіти.

- *Мотиваційна активність, або активність мотивації*, — це стимулювання різних видів пізнавальної активності, формування в дошкільників позитивного ставлення до засвоєння матеріалу, вироблення вмінь і навичок.

Створенню позитивних внутрішніх мотивів до навчання сприяють насамперед пізнавальні потреби та інтереси. Серед основних прийомів і методів їхнього формування виділяють такі прийоми: здійснення на заняттях зв'язку навчання із життям; добір

цікавих фактів, матеріалів, експериментів; використання дидактичних, розвивальних ігор як на заняттях, так і в повсякденному житті дітей.

Пошуково-дослідницька діяльність визначається як організована педагогом діяльність дітей, у якій вони шляхом самостійного відкриття природи, рішення проблемних завдань, практично перетворювальних дій одночасно оволодівають новими знаннями, а також уміннями та навичками їхнього подальшого самостійного набуття.

Для того щоб підтримати пізнавальну активність на постійному рівні, необхідно спиратись на пізнавальний інтерес дітей. **Пізнавальний інтерес** — виборча спрямованість на пізнання предметів, явищ, подій навколишнього світу, активізує психічні процеси і діяльність дитини, її пізнавальні можливості.

Основні види діяльності, які забезпечують пізнавальний розвиток дітей дошкільного віку: рішення пізнавальних завдань; експериментування; проектування.

Для розвитку пізнавального інтересу під час формування природничо-наукових уявлень дошкільників необхідно педагогам у співпраці з батьками створити сприятливі умови, а саме:

- розвивати пізнавальні інтереси дітей у межах усіх занять, під час створення освітніх ситуацій;
- використовувати методи і прийоми, спрямовані на активацію процесу засвоєння знань — використовувати блоково-тематичне планування, враховуючи підготовленість дошкільників, виключити таку передачу знань дитині, коли відбувається перенасичення інформацією;
- використовувати такі педагогічні прийоми, які забезпечують у дошкільників підвищення свідомого ставлення до процесу пізнання (обговорення: “що я хочу дізнатися і для чого”);
- сприяти формуванню уявлень про важливість деяких відкриттів, розглядаючи дитячі книги та енциклопедії;
- створювати різні колекції, міні-музеї певної актуальної тематики;
- у процесі експериментування розвивати вміння планувати, моделювати, порівнювати;
- розвивати вміння дітей проводити дослідження самостійно;
- створювати освітні ситуації “підвищеної складності”.

Окреслимо педагогічні умови, спрямовані на розвиток

пізнавального інтересу в процесі формування природничо-наукових знань:

- ретельний відбір змісту освітнього процесу — цікавого, доцільного і доступного для сучасних дошкільників;
- удосконалення пізнавальних навичок, здібностей, умінь, збагачення уявлень про довкілля;
- у процесі занять дотримуватися співвідношення нового та вже відомого;
- можливість використання різних методів і прийомів для активізації інтересу та варіативність стратегій змістовного спілкування педагога з дітьми;
- використання різноманітних дидактичних і методичних засобів у процесі пізнання дітьми навколишнього світу;
- включення дітей в активний пошук та освоєння нової інформації за допомогою збагачення досвіду дослідницької діяльності, розвиток уміння ставити пізнавальні запитання, виокремлювати протиріччя, проблеми і досягати успіхів у їхньому вирішенні.

Пріоритетні форми презентації пізнавальної інформації за програмою

Окреслимо пріоритетні форми презентації інформації та їхнє місце в природничо-науковій освіті дошкільників.

Бесіда з використанням відкритих запитань

Запитання допомагають формувати в дітей уявлення про зміст основних понять, а саме: “інформація”, “джерело інформації”, “спосіб передання інформації”, “носій інформації”; про явища живої та неживої природи, взаємозв'язки тощо. Діти досліджують нові поняття, визначають, де навколо можна побачити об'єкти, що вивчаються, стежать за їхніми змінами, порівнюють, аналізують отриману інформацію. Відкриті запитання спонукають досліджувати, розмірковувати, порівнювати, критично ставитися, визначати переваги й недоліки різних об'єктів, ситуацій, наших дій у Всесвіті, визначати умови та межі використання правил.

Едьютейнмент — це нова освітня технологія, яка ґрунтується на отриманні дитиною та педагогом задоволення від процесу навчання (первинного інтересу до предмета, явища, інформації), заснована на концепції захоплення від розваги в навчанні. Едьютейнмент — це одночасне навчання і задоволення цікавості, яке веде до глибокого захоплення проблемою, запропонованою

дитині дорослим або сформульованою самостійно. У практичній діяльності заняття та освітні ситуації з використанням засобів технології едьютейнмент можуть проходити не тільки в межах дитячого садка, але й в іншому місці, де можна отримати інформацію з будь-якої пізнавальної теми в невимушеній атмосфері. Технологія едьютейнменту є інтеграційним поняттям, яке, крім розваги, охоплює і залучення, і захоплення під час навчання дітей дошкільного віку.

Основними характеристиками використання едьютейнменту є: неформальна обстановка та позитивна атмосфера на “заняттях”, відсутність строгих меж і заборон, мінімальний контроль із боку дорослого, урахування індивідуальних темпів діяльності, непередбачуваність прикінцевого результату, можливість активного спілкування, взаємного збагачення знаннями, формування пізнавального інтересу.

Ігри — інтелектуальні та сенсорні ігри, ігри-дослідження, дидактичні та рухливі ігри. Ігри допомагають закріпити і поглибити знання дітей, використати знання на практиці, мотивують дітей, вносять у навчальну діяльність різноманітність, змагальний компонент, допомагають розібратися у властивостях об’єктів, отримати додаткову інформацію про об’єкти довкілля, можуть стати поштовхом до дослідницької діяльності.

Спостереження — це один з основних методів ознайомлення дітей зі Всесвітом. Неможливо зрозуміти закони природи, побачити її красу та силу, споглядаючи її навіть за фотографіями, відео, картинами тощо, не чуючи її звуків, не відчуваючи її. Дітям потрібно ввійти з природою “у прямий контакт”, відчути себе її частинкою, побачити, як змінюються явища природи щодня, щомісяця, кожної пори року.

Тому дошкільників важливо навчати спостерігати явища природи, бачити і відчувати її зміни, аналізувати їх, виділяти закономірності, відокремлювати закономірності від поодиноких явищ, які можуть траплятися дуже рідко або навіть бути ексклюзивними для певної місцевості, робити відповідні висновки. Вихователь повинен навчити дошкільників спостерігати безпечно для себе і природи, не шкодити природі, не порушувати природного ходу подій, які в ній відбуваються, а втручатися тільки тоді, коли це дійсно потрібно, необхідно, корисно для природи.

Досліди. Серед численних завдань педагога є формування пізнавального інтересу в дітей, а без мислення, інтелектуальної напруги такого інтересу немає. Досліди допомагають показати дітям певне явище чи об’єкт в усій повноті, здивувати, простежити динаміку процесів, порівняти, проаналізувати отриману інформацію,

зробити висновки, підтвердити або спростувати їх. Необхідно навчити дитину бачити зв'язок старого досвіду з новим, уміти поставити дитину перед проблемою, яку необхідно вирішити і для вирішення якої дитина має необхідні засоби, котрі потрібно віднайти.

Педагог повинен познайомити дитину із задачею так, щоб вона сама пожелала її розв'язати: пожелала діяти, міркувати, шукати, пробувати. Прості досліди — це перетворення предмета, явища чи ситуації з метою виявлення прихованих, безпосередньо не представлених якостей об'єктів, встановлення зв'язків між ними тощо.

Якщо ми бажаємо сформувати пізнавальний інтерес у дитини, не можна давати їй готові способи вирішення проблем. Навпаки, необхідно створювати перепони, не полегшувати, а ускладнювати пошук нових способів, визначаючи лише шлях до їхнього самостійного відкриття. Дітям потрібно навчитися бажати (саме так!) шукати розв'язок щоразу, коли перед ними виникає перешкода, а не використовувати обхідні шляхи (О. Дусавицький). Важливо не тільки продемонструвати дитині яскравий дослід, здивувати її, але й допомогти розібратися, чому отримано саме такий результат, проаналізувати його, узагальнити, запам'ятати на майбутнє і в подальшій діяльності спиратися на цей результат. Важливо також, щоб дитина бачила практичне використання результатів дослідів у повсякденному житті.

Дослідження — цю форму роботи розглядаємо як поєднання спостереження, аналізу, порівняння, висування гіпотез і їхньої перевірки, а потім формулювання висновків. Дошкільники — від природи дослідники та першовідкривачі, і важливо обережно спрямувати їхнє спонтанне дослідження в необхідному для системного пізнання світу напрямі, допомогти дітям зробити висновки, пояснити сутність явищ та процесів. Тож дослідження можна виконувати й подумки, збираючи інформацію під час прогулянок, екскурсій, дослідів та спостережень.

Дослідження охоплює вміння отримувати відомості з найрізноманітніших джерел, обробляти та переробляти ці відомості у своїй голові й класифікувати їх. Тобто діти повинні вчитися працювати на теоретичному рівні. Таке дослідження передбачає постановку проблеми, висування гіпотези, її перевірку (експеримент) та аналіз результатів. Крім того, дослідницька діяльність потребує від дослідників коригування поведінки залежно від результатів експериментування і теоретичних узагальнень. Дослідження — це усвідомлене здобуття нових знань, адже це постановка і вирішення нової проблеми, принаймні для себе.

Метод експериментування. Дослідження (М. Подд'якова, І. Фрейдкіна, Н. Лисенко та ін.) доводять, що метод експериментування ефективний у плані підвищення пізнавальної активності, проте частіше за все він використовується у процесі пізнання ді- тиною світу живої та неживої природи.

Узагальнюючи власний багатий фактичний матеріал, М. Подд'яков (1997) сформулював гіпотезу про те, що в дитячому віці провідним видом діяльності є не гра, як це прийнято вважати, а експериментування. Для обґрунтування цього висновку наводяться багато доказів. Нарешті, фундаментальним доказом є той факт, що діяльність експериментування пронизує всі сфери дитячого життя, в тому числі й ігрову. Остання виникає значно пізніше за діяльність експериментування.

Отже, можливості методу експериментування значно ширші, ніж його використовують у практиці роботи закладів дошкільної освіти. Цей метод може бути використаний під час знайомства дітей із технічними приладами, науковими відкриттями, моральними нормами тощо. Цінність цього методу полягає в тому, що він дає можливість дитині самостійно знайти рішення, підтвердити або спростувати особисті уявлення тощо.

Створення колекцій. Як порівняти явища природи, побачені в різні пори року (роки, тижні, дні тощо)? Як порівняти явища живої та неживої природи, побачені в різний час, які в різних умовах можуть мати різний вигляд? Постає питання надійної зручної фіксації спостережень.

Нині існує багато способів фіксації спостережень за різними об'єктами. Тож перед спостерігачем постає питання вибору найкращого способу. Критерії вибору можуть щоразу змінюватися — іноді людина вибирає найнадійніший спосіб, іноді — найшвидший, той, що зараз можливий, тощо. Для дошкільників дуже важливо мати змогу потримати в руках збережений об'єкт, наприклад: листочок, гілочку, квіточку тощо. Звичайно спостерігач повинен обов'язково чітко уявляти, яку саме властивість об'єкта він хоче зберегти найкраще, — це один з найважливіших важелів, що впливають на вибір способу фіксації спостереження.

У колекціях можуть бути фотографії, відеоматеріали, гербарії, різноманітні об'єкти неживої природи (наприклад: каміння, насіння, плоди) тощо. Отже, накопичуються колекції, які допомагають пригадати, як змінювалися об'єкти, уважно роздивитися, не поспішаючи, та порівняти їх, можливо помітити нові властивості, наочно побачити динаміку змін, розмаїття об'єктів природи, проаналізувати отриману інформацію, зробити висновки, а потім перевірити їх. Тому розглядаємо колекції як матеріал для

порівняння, висування, підтвердження чи спростування гіпотез, узагальнення, висновків.

Моделювання явищ і процесів — це доступний, наочний та образний метод ознайомлення дітей із довкіллям.

Цей метод допомагає дітям зрозуміти суть явища, роздивитися процес, відкрити для себе принцип його дії, визначити умови, за яких він може діяти. Пояснити дошкільникам умови виникнення природних явищ і розвиток природних процесів, повторити їх кілька разів, щоб діти могли докладно розгледіти їх, допомагають моделі. Тому під час занять із природознавства вихователь досить часто демонструє дітям моделі явищ та процесів.

Головне — пояснити дітям умовність моделювання, зосередити їхню увагу на тому, що діє так, як у природі, майже так, як у природі, і тільки трішечки схоже на те, що відбувається в природі [7].

Вправи на асоціації допомагають подивитися на звичне незвичним поглядом, побачити те, чого раніше не бачили, поглибити знання дітей, детальніше вивчити об'єкт, посміхнутися. Це улюблені вправи дітей: усі відповіді (майже всі) правильні, але необхідно свою відповідь пояснити.

Віртуальні та реальні екскурсії допомагають дітям побачити те, що на власні очі побачити не завжди можливо, або те, що не завжди помічають у дитячому садку та вдома; допомагають наблизитися до природи, здивувати, побачити звичні речі іншим поглядом, розширюють кругозір дітей.

Міні-музеї допомагають розширити і поглибити уявлення про довкілля, знайти приклади використання отриманих знань у повсякденному житті, є своєрідним результатом дослідницької діяльності дітей.

Заняття — милування природою. Кажуть, що неможливо любити те, чого не знаєш. Так само неможливо полюбити те, в чому не побачив красу, диво, родзинку, перлинку, що хоча б один раз не зачепило, не привернуло увагу (В. Сухомлинський). Красу природи потрібно вміти побачити, відчутти, захопитися нею, розповісти про свої враження, відчуття та почуття іншому, поділитися радістю відкриття краси. Тому педагог учить дітей споглядати природу, бачити її красу, велич, тендітність і беззахисність, обережно поводити себе в природі, зберігати її недоторканість та втручатися тільки тоді, коли це необхідно і не пошкодить ані собі, ані природі.

Потрібно частіше пропонувати дітям дивитися на явища

природи очима митців — художників, письменників і поетів, — знайти в їхніх творах цікаві порівняння, описи, відчуття та зрозуміти, чому митці вибрали саме такі порівняння, додати до їхніх вражень свої і в результаті створити повну образну яскраву картину довкілля.

Сторітеллінг — це комунікаційний прийом, який використовується як медіа-потенціал для розповідання вихователем історій дітям з метою мотивації до навчальної діяльності або для розвитку в дошкільників зв'язного мовлення. Найбільш доречно використати сторітеллінг на першому етапі заняття — етапі спілкування, мотивації, презентації теми заняття. Метою сторітеллінгу є забезпечення ефективної мотивації в дитини дошкільного віку до необхідної діяльності. Завданням сторітеллінгу є створення умов для мотивації навчання на занятті або під час освітньої ситуації. Місія сторітеллінгу передбачає викликати симпатію до головного героя історії, який допоможе зацікавити дитину й доступно донести необхідну інформацію.

Етюди під музику — своєрідне відображення отриманих знань рухами, показ того, що словами висловити важко; є ілюстрацією форми представлення інформації за допомогою рухів.

Інтерактивна пізнавальна казка (історія) може на заняттях із дітьми замінювати бесіду, особливо доречно її застосовувати в молодшому дошкільному віці. Інтерактивна пізнавальна казка (історія) має цікавий пригодницький сюжет, тому зацікавлює і мотивує дітей, створює емоційне тло заняття. Зміст пізнавальної казки (історії) — майже завжди інтегрований, тому ця форма роботи допомагає об'єднати кілька занять, показати використання отриманих знань у повсякденному житті, показати зв'язок між науками.

Діти із задоволенням включаються у створення казки (історії) — відповідають на запитання, радять, як діяти персонажам, продовжують розповідь педагога, нагадують персонажам про певні дії тощо.

Педагог розповідає дітям пізнавальну казку (історію), використовуючи інтерактивну пізнавальну презентацію як наочність.

Пізнавальні презентації з інтерактивними елементами. У дошкільників велике значення має наочно-образне мислення, водночас у них ще мало життєвого досвіду, тому їм важко уявити певні ситуації повсякденного життя. Отже, дітям потрібна опора на наочність. Такою зручною наочністю для дітей можуть стати

пізнавальні презентації.

Пізнавальні презентації містять: сюжетні картини та репродукції творів художників (за можливістю збільшувати окремі фрагменти та показувати їх у довільній послідовності); серії дидактичних малюнків з різної тематики; фотографії та відеоматеріали для віртуальних екскурсій; схеми тощо.

Пізнавальні презентації допомагають ущільнити заняття, надати більше інформації, а саме: унаочнюють інформацію, допомагають підтримувати пізнавальний інтерес дітей, активізувати діалог, а також підтримувати увагу. Презентації дають змогу ефективно та комфортно засвоювати інформацію дітям з різним типом сприйняття. Вони є візуальною опорою і для дітей, і для педагога; заохочують, зацікавлюють, допомагають здивувати, надають мотивацію; забезпечують хороше емоційне тло заняття; “оживляють” заняття (інтерактивні елементи подобаються дітям, слугують своєрідним показником правильної відповіді); допомагають гнучко використовувати наочний матеріал, варіювати послідовність надання інформації залежно від того, чого потребує ситуація на занятті; йти за дітьми, їхнім настроєм, змінюючи його, якщо це потрібно. Презентація — це конструктор заняття для педагога: адже особистісно-орієнтованим має бути підхід не тільки до дітей, а й до педагога. Презентація-конструктор допомагає пристосувати заняття до кожної конкретної групи дітей.

Далі пропонуємо **види діяльності дітей упродовж дня** з метою формування в дошкільників природничо-наукових уявлень (за К.Крутій).

Види діяльності дітей упродовж дня

Дні тижня	Види діяльності дітей упродовж дня
Понеділок	<p><i>Ранок:</i> міні-діалоги за темою тижня, що минув; обговорення плану на день — новини, події, ідеї, пропозиції; індивідуальні заняття; ігри з ініціативи дітей; самостійна діяльність у книжковому, музичному та театральному осередках; господарсько-побутова праця, доручення; етюди під музику, бесіда з використанням відкритих запитань.</p> <p><i>Перша прогулянка:</i> спостереження за живою природою, експериментування, створення освітніх ситуацій, ігри за ініціативою дітей та пропозицією вихователя; доручення; спортивні ігри та вправи.</p> <p><i>Після сну:</i> театральна діяльність, дитяча йога, ізотерапія, індивідуальні заняття; віртуальні екскурсії; досліді; етюди під музику.</p> <p><i>Вечір:</i> колективна бесіда про день, що минає (рефлексивна діяльність); сенсорний розвиток (ігри); підготовка виставок; пізнавальні презентації з інтерактивними елементами.</p> <p><i>Взаємодія з батьками:</i> індивідуальні бесіди; інформування про досягнення дитини.</p>

Вівторок	<p><i>Ранок:</i> бесіди за визначеною темою; обговорення плану на день — новини, події, ідеї, пропозиції; індивідуальні заняття; ігри з ініціативи дітей; міні-музеї, самостійна діяльність у книжковому, образотворчому та конструювальному осередках; доручення.</p> <p><i>Перша прогулянка:</i> спостереження за неживою природою, експериментування (досліди, дослідження), ігри за ініціативою дітей та пропозицією вихователя; доручення; створення освітніх ситуацій, спортивні ігри та вправи, праця в природі; або освітня подорож.</p> <p><i>Після сну:</i> художньо-мовленнєва діяльність (розгляд та обговорення), індивідуальні заняття, музична терапія тощо.</p> <p><i>Вечір:</i> колективна бесіда про день, що минає (рефлексивна діяльність); дидактичні ігри; ігри на сенсорній стіні, індивідуальні заняття, ручна праця; вправи на асоціації.</p> <p><i>Взаємодія з батьками:</i> індивідуальні консультації та поради.</p>
Середа	<p><i>Ранок:</i> міні-діалоги за темою тижня; обговорення плану на день — новини, події, ідеї, пропозиції; індивідуальні заняття; ігри з ініціативи дітей; етюди під музику, самостійна діяльність у лабораторії, майстерні та театральному осередку; доручення.</p> <p><i>Перша прогулянка:</i> спостереження за живою природою, експериментування, створення освітніх ситуацій, ігри за ініціативою дітей та пропозицією вихователя; доручення; спортивні ігри та вправи; бесіда з використанням відкритих запитань.</p> <p>Піший перехід або екскурсія.</p> <p><i>Після сну:</i> перегляд та обговорення відеофільму (мультфільму), терапія піском; відвідування (створення) міні-музеїв; етюди під музику.</p> <p><i>Вечір:</i> колективна бесіда про день, що минає (рефлексивна діяльність); сюжетно-рольові ігри; виготовлення атрибутів; віртуальні екскурсії; досліди.</p> <p><i>Взаємодія з батьками:</i> робота з папками-пересувками; інформування.</p>

Четвер	<p><i>Ранок:</i> індивідуальні заняття; обговорення плану на день — новини, події, ідеї, пропозиції; бесіди на морально-етичні теми (створення освітніх ситуацій); ігри з ініціативи дітей; самостійна діяльність у природничому та театральному осередках, у лабораторії; доручення.</p> <p><i>Перша прогулянка:</i> спостереження за неживою природою, милування природою, створення освітніх ситуацій, експериментування, ігри за ініціативою дітей та пропозицією вихователя; доручення; спортивні ігри та вправи, праця в природі.</p> <p><i>Після сну:</i> художньо-мовленнєва діяльність (читання та обговорення), казкотерапія; пізнавальні презентації з інтерактивними елементами; вправи на асоціації.</p> <p><i>Вечір:</i> колективна бесіда про день, що минає (рефлексивна діяльність); ігри на розвиток передумов творчості; ігри на сенсорній стіні.</p> <p><i>Взаємодія з батьками:</i> індивідуальні бесіди.</p>
П'ятниця	<p><i>Ранок:</i> обговорення плану на день — новини, події, ідеї, пропозиції; індивідуальні заняття; бесіди за картиною; ігри з ініціативи дітей; створення освітніх ситуацій, самостійна діяльність у книжковому, образотворчому та театральному осередках; господарсько-побутова праця, доручення; бесіда з використанням відкритих запитань.</p> <p><i>Перша прогулянка:</i> спостереження за живою природою, експериментування, ігри за ініціативою дітей і пропозицією вихователя; доручення; спортивні ігри та вправи; досліди; вправи на асоціації.</p> <p><i>Після сну:</i> розваги, театр, бібліотерапія; відвідування (створення) міні-музеїв.</p> <p><i>Вечір:</i> колективна бесіда про день, що минає (рефлексивна діяльність); конструктивні ігри, ручна праця.</p> <p><i>Взаємодія з батьками:</i> індивідуальні консультації; інформування про досягнення дитини, поради.</p>